

*[Din ceas, dedus...]/ Joc secund
de Ion Barbu*

Tema și viziunea despre lume într-un text modern/ expresionist

Scrie un eseu de 2 - 3 pagini, în care să prezinți tema și viziunea despre lume, reflectate într-un text poetic studiat, din opera lui Ion Barbu. În elaborarea eseului, vei avea în vedere următoarele repere:

- evidențierea trăsăturilor care fac posibilă încadrarea textului poetic într-o **tipologie**, într-un **curent cultural/ literar**, într-o **perioadă** sau într-o **orientare tematică**;
- prezentarea **temei**, reflectată în textul poetic ales, prin referire la **două imagini/ idei poetice**;
- sublinierea a **două elemente** ale textului poetic, semnificative pentru ilustrarea viziunii despre lume a poetului (de exemplu: imaginar poetic, titlu, incipit, relații de opoziție și de simetrie, elemente de recurență, simbol central, figuri semantice – tropii, elemente de prozodie etc.);

Cerința-reper	Dezvoltarea
I. Introducere +Criteriul 1 Încadrarea într-o <ul style="list-style-type: none"> • perioadă • a. curent cultural/ literar • b. tipologie 	<p>Modernismul se afirmă plenar în lirica românească interbelică prin creația lui Ion Barbu, poet apropiat de cenaclul și de revista „Sburătorul”, conduse de Eugen Lovinescu, principalul promotor al acestui curent în literatura noastră. Volumul <i>Joc secund</i> (1930) se deschide cu poezia <i>[Din ceas, dedus...]</i>, al cărei titlu este înlocuit de editori, în 1964, cu titlul metaforic ce desemnează universul secundar al poeziei. Volumul reprezintă o culme a rafinamentului estetic în poezia română, care nu mai poate fi gândită fără Eminescu, dar nici fără Ion Barbu (pseudonim literar al matematicianului Dan Barbilian). Tudor Vianu îl consideră un poet ermetic, care nu se dăruiește dintr-o dată, iar poezia sa este „fructul oferit aceluia care se pricepe să-l culeagă”.</p> <p>A treia etapă a creației, etapa ermetică este ilustrativă în acest sens, poezia lui Ion Barbu fiind originală prin intelectualizarea conținutului, temele preferate fiind condiția umană și condiția poeziei, prin accentuarea ambiguității moderniste până la încifrare a sensului, prin abstractizarea sensurilor folosind imagini-sinteză și simboluri, precum cercul, șarpele, roata, triunghiul, grupul. La nivelul limbajului, ermetismul se manifestă prin maxima concizie a stilului, caracterul eliptic al expresiei (absența verbelor), asociațiile științifice, terminologia matematică (<i>Tăind, grupurile, secund</i>), care dau o notă specifică poeziei sale, transformând-o într-un „joc de cuvinte încrucișate” (E. Lovinescu).</p> <p>Această lirică a intelectualității, a austerității formelor își găsește expresia în poezia <i>[Din ceas, dedus...]</i>. Este cea mai cunoscută artă poetică barbiană, o originală inițiere într-un univers singular, care propune atât o concepție modernă despre poezie ca „prelungire a geometriei” (Ion Barbu), cât și un limbaj specific, încifrat. Spre deosebire de textele tradiționale în care autorii insistau asupra raportului dintre creator și operă, dintre operă și cititor, dintre creator și instrumentele folosite, în cazul acestei <i>ars poetica</i> accentul cade asupra semnificațiilor filozofice implicate de producerea artei.</p> <p>Referindu-se la caracterul de artă poetică, G. Călinescu surprinde aspecte legate de sensul poeziei, dar și de rolul poetului: „<i>Aceste două strofe sunt definiția însăși a poeziei: Calma creastă a poeziei este scoasă (dedusă) din timp și spațiu, adică din universul real (din ceas), este nu un joc prim, ci un joc secund, o imagine ireală într-o apă sau într-o oglindă. Poetul nu trăiește la zenit, simbolul existenței în contingent, ci la nadir, adică din interior, în eul absolut, care nu e efectiv, ci numai latent. Poezia e un cântec de harfe, răsfărânte în apă, sau lumina fosforescentă a meduzelor care sunt văzute numai pe întuneric, adică atunci când ochii pentru lumea întinsă se închid</i>”.</p>
C2 1. Tema	<p>Tema literară ilustrează concepția despre creație, ideea autocunoașterii și ideea cunoașterii lumii (o lume purificată prin reflectarea în oglindă). Creația este înțeleasă ca joc secund, mai pur. Dacă jocul prim îi aparține Creatorului și este reprezentat de lumea reală, iar „jocul secund” lumea artei, o lume a ideilor în care poetul este demiurg. Poetul demonstrează că arta are capacitatea de transfigurare și de transcendere a realului, devenind o reflectare a lumii materiale din prima creație. Spre această idee conduce deci descifrarea metaforelor-simbol prezente în tot discursul liric.</p>

<p>Viziunea (opțional)</p> <p>+2. Idei poetice</p>	<p>Motive literare susțin tema creației ca joc secund: motivul oglinzii „<i>Intrată prin oglindă în mântuit azur</i>” (care oferă o imagine ideală asupra lumii înconjurătoare), motivul orfic „<i>Și cântec istovește</i>” (întreaga natură se reorganizează după cântecul lui Orfeu), zborul (un zbor invers spre moarte, dar un zbor spre lumea ideilor), marea (matrice a vieții).</p> <p>Viziunea despre artă reiese din primul articol tipărit (<i>Opera de artă concepută ca un efort de integrare</i>), în care autorul afirma că artistul este „chemat să corecteze ceea ce viața cuprinde în ea diferențiator și schematic”. Sau, în altă parte: „Versul căruia ne închinăm se dovedește a fi o dificilă libertate: lumea purificată până a nu mai oglindi decât figura spiritului nostru. Act clar de narcisism. Desigur ca tot absolutul: o pură direcție, un semn al minții”. Astfel, conceptul modernist de „poezie pură” devine unul de autorefectare și de intelectualizare, opunându-se „poeziei leneșe” care nu stimulează intelectul. Poezia devine o „prelungire a geometriei”, ceea ce justifică preferința pentru perfecțiunea formală de factură clasică.</p> <p>O primă idee ce susține tema creației este metafora un „joc secund, mai pur”, care arta ca o expresie secundară, ca o transfigurare a realității materiale. Jocul are ca punct de plecare viața, trăirea, dar nu se confundă cu ea. Arta constituie ea însăși o realitate secundă, posibilă, corespunzătoare virtualității lumii considerate reale.</p> <p>Inteligența creatoare remodelează universul concret, rezultând o lume posibilă, o lume a ideilor esențiale, „un joc secund mai pur”. Poetul recurge la două simboluri astrale antinomice, și anume „zenitul” (punctul de maxima strălucire solară) și „nadirul” (punctul opus zenitului proiectat în întuneric). Dacă primul termen metaforic numește spațiul real, ce de-al doilea definește universul artistic. Poezia, „nadir latent”, este răsfrângerea zenitului în nadir; spațiul real se proiectează în universul artistic.</p>
<p>C3.</p> <p>Patru elemente de structură și compoziție ale textului poetic</p> <p>1. Titlul</p> <p>2. Structura</p> <p>Strofa I</p> <p>3. Incipitul</p> <p>4. Imaginar poetic</p>	<p>Poezia este lăsată în mod deliberat fără titlu de către poet în semn de negare a tradiției. Cuvântul „<i>Joc</i>” din titlu volumului sugerează „<i>o combinație a fanteziei, liberă de orice tendință practică</i>” (Tudor Vianu), iar asocierea adjectivului „<i>secund</i>” plasează jocul în zona superioară a esențelor ideale. „<i>Arta lui Ion Barbu ne oferă cumva un soi superior de joacă, cu o convenție ale cărei reguli implică oarecum și o «invitație la dans»; e ceva în ultimă instanță ludic în această operă de o atât de strictă disciplină</i>” (Al. Paleologu).</p> <p>Din punct de vedere structural, textul este alcătuit din două secvențe corespunzătoare fiecăruia dintre cele două catrene: primul conține o definiție ermetică a poeziei, al doilea sugerează rolul poetului însuși. Se remarcă chiar și la acest nivel o complexitate, deoarece din prima strofă lipsește orice predicat („dedus”, „intrată”, „tâind” – moduri nepredicative), verbele din primele trei versuri fiind exclusiv la moduri nepredicative. Intenția este de a realiza un tablou, o natură oglindită, din care mișcarea, viul lipsesc. Predicate nu apar decât în strofa a doua, al cărei referent este poetul. El este factorul activ al ecuației viață-artă. Arta este o geneză, o recreațiune, iar prima strofă sugerează <i>ce face</i>, iar cea de-a doua <i>cine face</i>.</p> <p>Identitatea poemului este dată pentru o vreme de incipit. Sensul arhaic al substantivul „ceas” cu care debutează poezia sugerează ideea de timp, dar unul neclintit, fără curgere. Timpul barbian este „dedus”, sustras oricărei temporalități curente din realitatea primă, concretă. Așa cum îl concepe Barbu, „ceasul” creator devine însăși negarea timpului. Arta, poezia este reflectare, ascultă de principiul oglinzirii, nu al reproducerii. Actul sublimării în oglinda artei este asociat cu suspendarea (suprimarea) vieții, amintită de metafora „încercarea cirezilor agreste”. La nivel lexical, alăturarea neologismului matematic „dedus” prefigurează permanenta luptă dintre vechi și nou, dintre clasicismul prozodiei și modernismul expresivității.</p> <p>Primul vers al strofei întâi conține epitetul metaforic în inversiune „adâncul acestei calme creste”, ce reunește doi termeni în opoziție, „adâncul” și „creasta”, sugerând două planuri complementare, adică realitatea primă, concretă și realitatea secundă, esențializată. Se face referire la lumea Ideilor în sensul pe care Platon îl dădea acestui concept în mitul peșterii. Dacă realitatea este o copie a „ideilor eterne”, atunci arta readuce ființa umană în sfera ideilor pure. Însă, spre deosebire de filosoful grec, „<i>poetul Jocului secund vede aici tocmai un pas mai departe în procesul de transfigurare a lumii</i>,</p>

<p>Simbolul central</p>	<p><i>căci pe această cale imaginea se depărtează încă mai mult de substratul ei, materia”</i> (Tudor Vianu).</p> <p>Motivul oglinzii devine simbol al actului de creație, desemnând procesul de transfigurare a realității și de proiectare într-un „mântuit azur”. Ogindirea în artă nu înseamnă doar suspendarea timpului, după cum nu este nici simplă reproducere. Reflectarea se produce „în grupurile apei”, adică tot într-o oglinda mișcătoare, deformantă a apei. Poezia este deci o imagine subiectivă, ogindire a spiritului creator. Prin ogindirea în apele intelectului, se poate accede la lumea pură a ideilor originare („mântuit azur”).</p> <p>Actul sublimării în oglinda artei este asociat cu suspendarea vieții, cu anularea lumii materiale, amintită de metafora „înețarea cirezilor agreste”. Universul poetic este pus sub dublul semn al perfectiunii atât prin sugestia cromatică, azurul desemnând cerul, gândirea rațională, cât și prin semnificația religioasă a termenului „mântuit”. Doar prin intelect, sugerează prima strofă, putem avea acces la esențe și, de aceea, poezia este „joc secund, mai pur”. Aici apar câteva metafore-simbol („adâncul”, „calme creste”, „oglină”, „azur”) cu ajutorul cărora este conturată o imagine exclusiv vizuală, menită a concretiza niște abstracțiuni.</p>
<p>Imaginar poetic</p>	<p>În cea de a doua strofă a poeziei, este reluată ideea că numai prin negarea simțurilor și instaurarea intelectului poetul poate reface unitatea lumii căzute în materie. Propoziția exclamativă prin care se redă admirația poetului față de poezie „Nadir latent!”. Pentru a desemna relația dintre realitatea primă și cea secundă, poetul folosește două simboluri astrale antinomice, „zenitul” și „nadirul”. Dacă primul termen metaforic definește spațiul real, echivalent cu maxima strălucire solară, cel de-al doilea semnifică universul artistic ascuns în penumbră. Tudor Vianu remarcă faptul că „dacă lumea experienței se înalță în piramidă până la «zenit», răsfrângerea acestuia alcătuiește «nadirul»”. Dacă în spațiul real, elementele semnificative sunt dispersate „harfe răsfirate”, prima calitate a artistului este aceea de a „însuma” și de a ordona coerența lor interioară.</p> <p>Tabloul primei strofe este dinamizat prin definirea rolului poetului care „ridică însumarea de harfe răsfirate” și „cântec istovește”. Existența obișnuită implică pierderea sensurilor esențiale și este pusă sub semnul „zborului invers”, un zbor al căderii în timp cum ar spune Cioran. Rostul poetului este „ridicarea” și organizarea acestor idei pure într-un cântec încâpător și misterios. Ridicarea cântecului nu se face prin simplă însumare cognitivă, ci prin omogenizare intuitivă. Poetul nu isprăvește cântecul absolut, adică nu poate atinge acel unic și ultim Cântec, ci doar „istovește” unul, epuizându-i posibilitățile, ducând harfele lumii și ale limbii într-un punct de maximă armonie pe care îl poate atinge. Sau, altfel înțeles, epuizând o cale, închizând un drum. Este aici o altă posibilă de explicare a renunțării lui Barbu la poezie. Și-a considerat misiunea încheiată. A istovit un cântec, a străbătut o cale. Mai departe nu (se) mai putea merge.</p> <p>Cântecul este „ascuns” ceea ce susține ermetismul, dar și magia limbajului. Poetul devine un al doilea Orfeu, care cunoaște sensurile ascunse, așa cum este cântecul mării ascuns sub „sub clopotele verzi” ale meduzelor. <i>„Într-o metaforă concentrată, Ion Barbu reia muzica de sfere eminesciană, permutând marea de stele în oceanul lichid ce-și plimbă aștrii scufundați (meduzele) sub «clopotele verzi»”</i> (Marin Mincu). Prin transparența lor, meduzele înlesnesc privirea către adâncul apelor, însă în același timp modifică limpezimea mării prin medierea propriului corp. În același fel, orice creație conține ceva din realitatea din care a fost inspirată, dar o metamorfozează trecând-o prin filtrul sensibilității poetice. Finalul îl aduce pe poet din ipostaza intelectuală a lui Hermes, în aceea lirică a lui Orfeu. „Cântecul” său rămâne „ascuns”, accesibil doar inițiaților.</p>
<p>Lexical</p>	<p>Limbajul său poetic rămâne singular, prin combinarea lexicului matematic cu cel artistic, contribuind la considerarea poeziei sale ca poezie ermetică. G. Călinescu vorbea despre un „ermetism filologic”, izvorât dintr-o sintaxă personală sau dintr-un lexic împrumutat din limbajul matematicii, fără să nege prezența unui ermetism înalt, izvorât din practicarea simbolurilor și a limbajului ezoteric. Cele două componente ale ermetismului barbian sunt evidente în acest mic poem. Termenii „dedus”, „grupuri”, „însumare” sunt ai matematicii, dar sunt renotificați de către context, din care își iau sensul, surpriza rămânând, însă, întreagă. De asemenea, se remarcă prezența termenilor abstracți, neologici: „<i>nadir</i>”, „<i>latent</i>”.</p>

<p>Sintaxa (opțional)</p> <p>Morfologic</p> <p>Figuri de stil</p>	<p>La nivelul sintaxei, am amintit deja absența predicăției în prima strofă, construcția eliptică – anticipare a tehnicii postmoderniste. Se observă faptul că ambele strofe se reduc fiecare la câte o singură frază. Prima strofă este eliptică de predicat, pe când a doua include coordonări și subordonări de propoziții.</p> <p>La nivel morfologic, nu se observă urmărirea unor efecte speciale. Ar fi de remarcat conversiunea adjectivului „<i>adânc</i>” în substantivul „<i>adâncul</i>”, folosirea adjectivelor provenind din verbe la participiu, în prima strofă („<i>dedus</i>”, „<i>intrată</i>”) și a unor infinitive lungi, în ansamblul poeziei („<i>înecarea</i>”, „<i>însumarea</i>”), forme care exprimă efortul abstragerii, al ieșirii din limitata lume senzorială.</p> <p>La nivel stilistic, este de remarcat abundența metaforelor, ce justifică oarecum încifrarea textului: „<i>ceas dedus</i>”, „<i>calmă creastă</i>”, „<i>măntuit azur</i>”, „<i>nadir latent</i>”, „<i>harfe resfirate</i>”, sau a inversiunilor: „<i>calmă creastă</i>”, „<i>măntuit azur</i>”, dar și a epitetelor: „<i>ceas dedus</i>”, „<i>cântec ascuns</i>”, „<i>nadir latent</i>”, „<i>harfe resfirate</i>”, „<i>clopotele verzi</i>”. Este de remarcat faptul că aceleași sintagme constituie simultan figuri de stil diferite, ceea ce sustine concizia și încifrarea (ambiguitatea) limbajului poetic.</p>
<p>III. Concluzia</p>	<p>Poezia [<i>Din ceas, dedus...</i>] de Ion Barbu este o artă poetică aparținând modernismului / ermetismului barbian, prin intelectualizare, prin viziunea originală a poeziei ca „joc secund, mai pur”, prin perfecțiunea geometrică a ideilor și limbajul încifrat, accesibilă doar cititorilor inițiați.</p>